

กฎหมายลิขสิทธิ์เพื่อคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์ (AI) และงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ (AI): ประสบการณ์ประเทศเอเชียตะวันออก The Copyright Act for The Protection of Artificial Intelligence (AI) and AI-Generated Works: Experiences from East Asian Countries

ทวีพทุธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง¹, ชูชีวรรณ ตมิศานนท์² และ รัฐศิริรินทร์ ตมิศานนท์³
Tavephut Sirisakbanjong¹, Choocheewan Tamisanont² และ Rutsirin Tamisanont³

Received: 28 January 2026; Revised: 18 March 2026; Accepted: 20 March 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษามาตรการกฎหมายลิขสิทธิ์ตามกรอบพันธกรณีความตกลงทริปส์ 2) ศึกษากฎหมายลิขสิทธิ์ในการคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์และผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ของประเทศเอเชียตะวันออก และ 3) ศึกษารูปแบบกฎหมายลิขสิทธิ์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความตกลงทริปส์กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองลิขสิทธิ์ โดยคุ้มครองผู้สร้างสรรค์ควบคู่กับประโยชน์สาธารณะ และเปิดให้รัฐภาคีกำหนดกฎหมายและการตีความตามนโยบายของตนภายในกรอบดังกล่าว 2) ประเทศเอเชียตะวันออกใช้กฎหมายลิขสิทธิ์สนับสนุนการพัฒนา AI โดยคุ้มครอง AI เป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ส่วนผลงานจาก AI คุ้มครองแตกต่างกันตามบทบาทของมนุษย์ และ 3) กำหนดให้ผู้ใช้ ผู้พัฒนา หรือผู้จัดเตรียมระบบเป็นผู้ทรงสิทธิ พร้อมกำหนดสิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางศีลธรรม และข้อยกเว้น เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการคุ้มครองและนวัตกรรม จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงกฎหมาย งานวิจัยเสนอว่า ควรคงพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เป็นกฎหมายเฉพาะภายใต้ความตกลงทริปส์ และปรับให้รองรับ AI โดยกำหนดให้ผู้ใช้เป็นผู้ทรงลิขสิทธิ์เมื่อมีความคิดริเริ่มเพียงพอ กำหนดสิทธิในลักษณะสิทธิข้างเคียง ส่งเสริมการคุ้มครองแบบสหสิทธิ ขยายข้อยกเว้นเพื่อการพัฒนา AI และพัฒนาเทคโนโลยียาวทางปกครอง เพื่อรักษาดุลยภาพระหว่างสิทธิ นวัตกรรม และประโยชน์สาธารณะ

คำสำคัญ: ลิขสิทธิ์; ปัญญาประดิษฐ์; เจ้าของลิขสิทธิ์

¹ ³ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม; Faculty of Law, Siam University

² สำนักงานอัยการสูงสุด; The Office of the Attorney General

Corresponding Author, E-mail: chuchiwrntmisanonth@gmail.com

Abstract

This research aims to 1) study copyright legal measures within the framework of the TRIPS Agreement, 2) study copyright laws protecting artificial intelligence and works derived from artificial intelligence in East Asian countries, and 3) study the appropriate copyright law model for Thailand. This is a qualitative research study collecting data from books, articles, theses, research reports, and related documents.

The research findings indicate that 1) the TRIPS Agreement sets minimum standards for copyright protection, protecting creators alongside the public interest, and allowing signatory states to establish their own laws and interpretations within this framework; 2) East Asian countries use copyright law to support AI development, protecting AI as computer programs, while protection for works derived from AI varies depending on the human role; and 3) it designates users, developers, or system providers as rights holders, defining economic rights, moral rights, and exceptions to maintain a balance between protection and innovation. Based on a comparative legal analysis, the research suggests that the Copyright Act of 1994 should remain a specific law under the TRIPS Agreement and be adapted to accommodate AI by designating users as copyright holders when sufficient original idea is developed, defining related rights, promoting mutual rights protection, expanding exceptions for AI development, and developing administrative remedies to maintain a balance between rights, innovation, and the public interest.

Keywords: Copyright; Artificial Intelligence; Copyright Owner

บทนำ

โลกศตวรรษที่ 21 คือ ศตวรรษแห่งปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence - AI) ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้กลายมาเป็นเทคโนโลยีแห่งอนาคต ผู้ใช้สามารถใช้สร้างงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ศิลปะ บทประพันธ์ นวนิยาย หรือนวัตกรรมใหม่ ๆ โดยผลงานที่เกิดขึ้นมีความซับซ้อนทั้งใน องค์ประกอบทางวัฒนธรรมและภาษา แต่ผู้ใช้กลับใช้เวลาและต้นทุนการผลิตที่ลดลง ซึ่งในอดีต กรณีนี้ไม่อาจเกิดขึ้น ยกเว้นผู้ใช้ได้ใช้ผู้เชี่ยวชาญและทรัพยากรจำนวนมาก (Saddhono, K., Saputra, 2024) ปัญญาประดิษฐ์จึงเข้ามายุติข้อจำกัดเหล่านี้ ปัจจุบันผู้ใช้ทั่วโลกจึงนิยมใช้ ปัญญาประดิษฐ์ในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เช่น ประเทศไทยตามรายงานวิจัย Work Trend Index 2024 ซึ่งบริษัทไมโครซอฟท์ ประเทศไทย จำกัด และ LinkedIn ที่ระบุว่าชาวไทยใช้

ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการทำงาน จำนวนร้อยละ 91 และกิจกรรมส่วนตัว จำนวนร้อยละ 81 (Microsoft Thailand Company Limited, 2024) เช่นเดียวกับศูนย์ข้อมูลเครือข่ายอินเทอร์เน็ตแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน (China Internet Network Information Center - CNNIC) ที่ได้รายงานว่า ชาวจีนใช้งานปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์ (Generative AI) จำนวนสูงถึง 230 ล้านคน ณ สิ้นเดือนมิถุนายน ค.ศ.2024 จำนวนนี้คิดเป็นสัดส่วนถึง 1 ใน 6 ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั้งหมดในสาธารณรัฐประชาชนจีนโดยแซทบอทที่ชาวจีนให้ความนิยม คือแซทบอท AI สัญชาติจีน Ernie Bot บริษัท Baidu จำกัด (Zhang, J., 2024) แซทบอท Bing Chat และ Bard โดยชาวจีนใช้ปัญญาประดิษฐ์ในตอบคำถามและค้นหาข้อมูลและเป็นเครื่องมือช่วยทำงาน เช่น การสร้างรายงาน การประชุม การเขียนโค้ด เป็นต้น (Rudolph, J., 2023)

ด้วยบทบาทสำคัญปัญญาประดิษฐ์ (AI) ข้างต้น องค์การการค้าโลก (World Trade Organization - WTO) จึงให้ความสำคัญคุ้มครองลิขสิทธิ์แก่ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในมิติต่าง ๆ ในฐานะที่ปัญญาประดิษฐ์เป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ตามข้อ 10.1 ความตกลงทริปส์ และปัญญาประดิษฐ์ยังเป็นสิ่งประดิษฐ์ตามข้อ 27 ความตกลงทริปส์ (TRIPS Agreement) ขณะที่ผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ (AI) ก็อาจเป็นงานที่มีลิขสิทธิ์ตามข้อ 9.1 ความตกลงทริปส์ แต่เพราะความตกลงทริปส์ไม่ใช่ข้อบังคับเข้มงวดภาคีทั้ง 166 ประเทศรวมถึงประเทศไทยและประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ว่าสาธารณรัฐประชาชนจีนและเขตบริหารพิเศษฮ่องกงสาธารณรัฐประชาชนจีนประเทศญี่ปุ่น และประเทศเกาหลีใต้ประเทศเหล่านี้ จึงใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ในรูปแบบและรายละเอียดที่ต่างกัน เช่น คำนิยามศัพท์ ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ การเยียวยาทางปกครอง เป็นต้น (Lee, J. Y. 2021)

ผู้วิจัยจึงขอเสนอบทความวิจัยเรื่อง กฎหมายลิขสิทธิ์เพื่อคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์ (AI) และผลงานที่เกิดผลิตภัณฑ์ปัญญาประดิษฐ์ (AI): ประสบการณ์ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยงานวิจัยฉบับนี้ เป็นการวิจัยกฎหมายเปรียบเทียบของประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 4 ฉบับ คือรัฐบัญญัติลิขสิทธิ์สาธารณรัฐประชาชนจีน ค.ศ.2010 รัฐบัญญัติลิขสิทธิ์ ค.ศ.1957 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ.2020 ของประเทศเกาหลีใต้ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ค.ศ.1970 ของประเทศญี่ปุ่นและพระราชกฤษฎีกา ลิขสิทธิ์ ฉบับที่ 528 ค.ศ.1997 เขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อเรียนรู้นิติวิธีการใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ของศาลจีน ที่กำหนดและเรียนรู้การบทบัญญัติข้อยกเว้นละเมิดลิขสิทธิ์ของประเทศญี่ปุ่น รวมทั้งการใช้การเยียวยาทางปกครองโดยหน่วยงานรัฐในสาธารณรัฐประชาชนจีนใช้อำนาจตามหลักนิติรัฐ ส่งผลให้เจ้าของลิขสิทธิ์ได้รับการเยียวยาความเสียหายที่รวดเร็ว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษามาตรการกฎหมายลิขสิทธิ์ตามกรอบพันธกรณีความตกลงทริปส์
2. เพื่อศึกษากฎหมายลิขสิทธิ์ในการคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์และผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ของประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
3. เพื่อศึกษารูปแบบกฎหมายลิขสิทธิ์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้านกฎหมาย โดยใช้การวิเคราะห์เอกสารและการวิเคราะห์เชิงหลักกฎหมาย จากแหล่งข้อมูล เช่น ตำรา บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ กฎหมายต่างประเทศ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่เกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) และลิขสิทธิ์ โดยมุ่งวิเคราะห์ความหมาย ขอบเขต และผลทางกฎหมายของบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ไม่ใช่เพียงการรวบรวมข้อมูลเชิงพรรณนา

การวิจัยนี้ ใช้การวิเคราะห์กฎหมายเปรียบเทียบ เพื่อศึกษาการปรับใช้กฎหมายลิขสิทธิ์กับปัญญาประดิษฐ์ในเอเชียตะวันออก โดยเปรียบเทียบกฎหมายสำคัญของจีน เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น และฮ่องกง เพื่อวิเคราะห์แนวคิด หลักการ และกลไกทางกฎหมายในการกำหนดสถานะของปัญญาประดิษฐ์และผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ รวมถึงสังเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย นอกจากนี้ ใช้นิติวิธีทางกฎหมายในการตีความบทบัญญัติและหลักกฎหมาย โดยอาศัยแนวคำพิพากษาต่างประเทศ เพื่อทำความเข้าใจเจตนารมณ์ ขอบเขตสิทธิ และการประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีใหม่ ครอบคลุมประเด็นสำคัญ ได้แก่ ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ลักษณะงาน เนื้อหาแห่งสิทธิ ข้อยกเว้น และการเยียวยา

ทั้งนี้ การศึกษายังตรวจสอบพันธกรณีตามความตกลงว่าด้วย สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (TRIPS Agreement) ขององค์การการค้าโลก ซึ่งกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองลิขสิทธิ์ โดยเฉพาะกลไกการบังคับใช้สิทธิและการเยียวยาตามข้อ 42 และข้อ 48 เพื่อวิเคราะห์ว่ากฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศต่าง ๆ มีการปรับใช้ภายใต้กรอบพันธกรณีระหว่างประเทศดังกล่าวอย่างไร และสามารถนำมาพัฒนาเป็นแนวทางเชิงนโยบายกฎหมาย สำหรับประเทศไทยได้เพียงใด ทั้งนี้ภายใต้บริบทของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 37 ซึ่งรับรองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล รวมถึงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

สรุปผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ความตกลงทริปส์กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำให้กฎหมายลิขสิทธิ์คุ้มครองสิทธิของปัจเจกชนควบคู่กับการรักษาสมดุลประโยชน์สาธารณะ โดยเปิดโอกาสให้รัฐภาคีใช้ดุลพินิจออกแบบกฎหมายและการตีความ รวมถึงการปรับใช้กับปัญญาประดิษฐ์ตามนโยบายของตนได้

ตอนที่ 1 มาตรการกฎหมายลิขสิทธิ์ตามกรอบพันธกรณีความตกลงทริปส์

ผลการศึกษามาตรากฎหมายลิขสิทธิ์ตามกรอบพันธกรณีความตกลงทริปส์สำหรับประเทศต่างๆ ทั่วโลกประกาศใช้กฎหมายลิขสิทธิ์เพื่อการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ เพราะความตกลงทริปส์ตั้งอยู่บนหลักมาตรฐานขั้นต่ำ (Minimum standard) หลักมาตรฐานขั้นต่ำนี้จึงมีผลต่อเนื่องหากกฎหมายลิขสิทธิ์ในภาคีทั่วโลก ทั่วโลกจึงประกาศใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ที่มีเนื้อหาสาระสำคัญสอดคล้องกับความตกลงทริปส์ แต่ภาคีต่าง ๆ อาจบัญญัติรายละเอียดกฎหมายลิขสิทธิ์ที่แตกต่างกันได้ ดังนี้

1. ความตกลงทริปส์ไม่บังคับให้ภาคีใช้กฎหมายเฉพาะ (sui generis) เพื่อคุ้มครองลิขสิทธิ์ ภาคีจึงสามารถเลือกรูปแบบกฎหมายที่เหมาะสมกับระบบของตนตามข้อ 1.1 ส่งผลให้ในปี ค.ศ. 2025 ภาคี 166 ประเทศใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ 3 รูปแบบ ได้แก่ กฎหมายเฉพาะ (เช่น ของจีนและไทย) ประมวลกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา (เช่น ฟิลิปินส์) และพระราชกฤษฎีกา (เช่น ฮองกง)

2. ภายใต้หลักมาตรฐานขั้นต่ำ ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิของปัจเจกชน ไม่ว่าบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล และภาคีต้องคุ้มครองคนชาติของภาคีอื่นด้วย แต่ปัญญาประดิษฐ์ไม่ใช่ปัจเจกชน จึงยังไม่อาจเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ซึ่งสอดคล้องกับการที่ยังไม่มีมติยอมรับจากการประชุมขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก

3. ภาคีอาจบัญญัติมาตราใด ๆ ไว้ในกฎหมายลิขสิทธิ์ เพื่อการปฏิบัติตามนโยบายแห่งรัฐ เพราะความตกลงทริปส์ได้ยอมรับในความแตกต่างในนโยบายแห่งรัฐซึ่งแต่ละภาคีมีความแตกต่างกันและด้วยที่ประชุมนโยบายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาและปัญญาประดิษฐ์ ครั้งที่ 2 ก็ยังไม่มติแก้ไขเรื่องนี้ไว้ ภาคีจึงยังมีอิสระในการบัญญัติรายละเอียดกฎหมายลิขสิทธิ์ที่แตกต่างกัน ดังนี้

3.1 สิทธิทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์เป็นสหสิทธิ์ (multiple rights) เพราะประกอบด้วยทั้งซอฟต์แวร์และฮาร์ดแวร์ และเนื่องจากความตกลงทริปส์แยกวัตถุแห่งสิทธิเป็นลิขสิทธิ์และทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม ภาคีจึงสามารถคุ้มครอง AI ได้หลายกฎหมาย เช่น ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร หรือผังภูมิวงจรรวม

3.2 ความตกลงทริปส์ยึดหลักสมดุล โดยให้ความสำคัญต่อประโยชน์สาธารณะ ภาคีจึงอาจกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อสนับสนุนนโยบายพัฒนา AI ซึ่งจำเป็นต้องใช้ผลงานผู้อื่นในการเรียนรู้ ไม่ว่าจะได้รับอนุญาตหรือไม่

4. เมื่อความตกลงทริปส์ไม่บัญญัติว่า ผู้สร้างสรรค์ต้องใช้ความคิดริเริ่มมากน้อยเพียงใด ศาลในแต่ละภาคี จึงมีอิสระใช้นิติวิธีตีความเกี่ยวกับความคิดริเริ่ม ไม่ว่าวิธีการแสดงออกทางความคิดริเริ่ม หรือระดับความคิดริเริ่มที่มากพอกรณีนี้ มีผลต่อลิขสิทธิ์ในผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ เพราะหากมนุษย์ไม่ได้ใช้ความคิดริเริ่มที่มากพอ ผลงานนี้ย่อมไม่ใช่งานที่มีลิขสิทธิ์ตามความตกลงทริปส์ หลักการนี้ใช้กับการสร้างผลงานจากปัญญาประดิษฐ์ กรณีผู้ใช้เขียนคำสั่ง (prompts) หรือแก้ไขผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์วิธีนี้ เป็นการริเริ่มและแสดงออกทางความคิดที่มากพอหรือไม่ และผลงานที่เกิดขึ้นเป็นงานที่มีลิขสิทธิ์หรือไม่

อนึ่ง แม้องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกจัดประชุมเรื่องปัญญาประดิษฐ์หลายครั้ง แต่ยังไม่มิตัดด้านลิขสิทธิ์ เช่น การประชุมครั้งที่ 3 ปี ค.ศ.2021 ณ เจนีวา ส่งผลให้ในปี ค.ศ.2025 แต่ละประเทศตีความกฎหมายลิขสิทธิ์เกี่ยวกับ AI ต่างกัน เช่น งานจาก AI จะเป็นลิขสิทธิ์หรือสาธารณสมบัติ สิทธิของ AI เป็นสิทธิข้างเคียงหรือไม่ หรือกรณีใช้ AI สร้างงานแทนศิลปินผู้ล่วงลับจะละเมิดกรรมสิทธิ์หรือไม่ ตัวอย่างคือโครงการ Beethoven X ปี ค.ศ.2019 ที่ใช้ AI แต่งซิมโฟนีหมายเลข 10 แทนบีโธเฟนโดยไม่ได้รับอนุญาตจากทายาท และถูกนำออกแสดงต่อสาธารณะ

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ภายใต้กรอบพันธกรณีความตกลงทริปส์ ซึ่งกำหนดเพียงมาตรฐานขั้นต่ำประเทศภาคีทั่วโลก จึงต้องตรากฎหมายลิขสิทธิ์ที่คุ้มครองสิทธิของปัจเจกชนเป็นหลัก แต่ยังคงมี

อิสระในการเลือกรูปแบบกฎหมายและกำหนดรายละเอียดที่แตกต่างกันได้ ทั้งการใช้กฎหมายเฉพาะ ประมวลกฎหมาย หรือกฎหมายลำดับรอง การกำหนดขอบเขตเจ้าของลิขสิทธิ์ซึ่งไม่รวมปัญญาประดิษฐ์ การยอมรับการคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์ในลักษณะสิทธิ การบัญญัติข้อยกเว้นเพื่อประโยชน์สาธารณะและการพัฒนาเทคโนโลยี รวมถึงการให้อำนาจศาลตีความระดับความคิดริเริ่มของผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งเนื่องจากยังไม่มีมติในระดับนานาชาติ แต่ละประเทศจึงใช้ดุลพินิจทางกฎหมายที่แตกต่างกันภายใต้กรอบความตกลงทริปส์

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ เพื่อปฏิบัติตามทริปส์และสนับสนุนนโยบาย AI โดยถือว่า AI เป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ส่วนผลงานจาก AI คุ้มครองแตกต่างกันตามบทบาทมนุษย์ ตั้งแต่ผู้ใช้ ผู้พัฒนา หรือผู้เตรียมการ รวมถึงกำหนดสิทธิและข้อยกเว้นเพื่อรักษาสมดุลระหว่างการคุ้มครองและการพัฒนาเทคโนโลยี

ตอนที่ 2 กฎหมายลิขสิทธิ์ในการคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์และผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ของประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ผลการศึกษากฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ สาธารณรัฐประชาชนจีน เขตบริหารพิเศษฮ่องกง ประเทศญี่ปุ่น และประเทศเกาหลีใต้ มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจแนวคิด รูปแบบ และเนื้อหาการคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์และผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ภายใต้ระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศที่เป็นผู้นำด้านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในระดับโลก โดยประเทศเหล่านี้มิได้ใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ เพียงเพื่อการปฏิบัติตามพันธกรณีตามความตกลงว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้าเท่านั้น หากแต่ยังใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายแห่งรัฐด้านการส่งเสริม การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ผู้วิจัยสามารถอธิบายผลได้ดังนี้

ด้านรูปแบบของกฎหมายลิขสิทธิ์ พบว่า ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ 2 รูปแบบ คือ กฎหมายเฉพาะ (sui generis) เช่น จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และพระราชกฤษฎีกา เช่น ฮ่องกง ความแตกต่างนี้สะท้อนว่า ความตกลงทริปส์เปิดให้รัฐเลือกใช้รูปแบบกฎหมายตามระบบของตนได้ โดยไม่กระทบสาระสำคัญของการคุ้มครองลิขสิทธิ์

ด้านการคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์ในฐานะวัตถุแห่งลิขสิทธิ์ พบว่า ทุกประเทศยอมรับว่าปัญญาประดิษฐ์เป็นงานลิขสิทธิ์ประเภทโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพราะเกิดจากความคิดริเริ่มของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ปัญญาประดิษฐ์ไม่อาจเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ได้ เนื่องจากไม่ใช่ปัจเจกชนตามหลักกฎหมายลิขสิทธิ์และความตกลงทริปส์

ด้านผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ พบว่า ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังไม่มีบทบัญญัติกฎหมายลิขสิทธิ์ที่กำหนดสถานะผลงานจากปัญญาประดิษฐ์อย่างชัดเจน ยกเว้นจีน ซึ่งศาลตีความว่างานดังกล่าวอาจมีลิขสิทธิ์ได้ หากมนุษย์มีส่วนร่วมอย่างเพียงพอ เช่น การกำหนดคำสั่ง ควบคุม หรือแก้ไขกระบวนการสร้างผลงาน

ด้านเจ้าของลิขสิทธิ์ในผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ พบว่า สามารถสรุปแนวทางของประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 3 แนวทาง ได้แก่ 1) ให้ผู้ใช้ AI เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ หากมีความคิด

ริเริ่มเพียงพอ เช่น แนวคำพิพากษาศาลจีน 2) ให้ผู้เตรียมการหรือผู้สร้างโปรแกรมเป็นเจ้าของ ในลักษณะสิทธิข้างเคียง เช่น กฎหมายฮ่องกง 3) ยังไม่มีแนวคำพิพากษาชัดเจน แต่เปิดโอกาสคุ้มครองหากมนุษย์มีส่วนร่วมจริง เช่น ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้

ด้านเนื้อหาแห่งลิขสิทธิ์ พบว่า สาธารณรัฐประชาชนจีนคุ้มครอง ทั้งสิทธิทางเศรษฐกิจ และธรรมสิทธิในผลงานจากปัญญาประดิษฐ์ ขณะที่ฮ่องกงคุ้มครองในลักษณะสิทธิข้างเคียงโดยไม่รับรองธรรมสิทธิ ส่วนญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ยังไม่ชัดเจนเรื่องธรรมสิทธิ อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นเป็นประเทศเดียวที่มีข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อสนับสนุนการพัฒนา AI สะท้อนหลักสมดุลระหว่างสิทธิเอกชนกับประโยชน์สาธารณะ

ประเด็นเปรียบเทียบ	สาธารณรัฐประชาชนจีน	เขตบริหารพิเศษฮ่องกง	ประเทศญี่ปุ่น	ประเทศเกาหลีใต้
รูปแบบกฎหมายลิขสิทธิ์	กฎหมายเฉพาะ (Copyright Law)	พระราชกฤษฎีกา (Copyright Ordinance)	กฎหมายเฉพาะ	กฎหมายเฉพาะ
สถานะของปัญญาประดิษฐ์ (AI)	งานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทโปรแกรมคอมพิวเตอร์	โปรแกรมคอมพิวเตอร์	โปรแกรมคอมพิวเตอร์	โปรแกรมคอมพิวเตอร์
เจ้าของลิขสิทธิ์ใน AI	ผู้สร้างสรรค์ (ผู้พัฒนา AI)	ผู้สร้างโปรแกรมคอมพิวเตอร์	ผู้สร้างโปรแกรมคอมพิวเตอร์	ผู้พัฒนา AI (บุคคล/บริษัท)
สถานะของผลงานที่เกิดจาก AI	เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ หากมีความคิดริเริ่มของมนุษย์	ไม่มีบทบัญญัติเฉพาะ	ยังไม่มีบทบัญญัติหรือคำพิพากษาชัดเจน	ยังไม่มีบทบัญญัติหรือคำพิพากษาชัดเจน
เจ้าของลิขสิทธิ์ในผลงานที่เกิดจาก AI	ผู้ใช้ AI ที่มีความคิดริเริ่ม	ผู้เตรียมการที่จำเป็น (ผู้สร้าง AI)	ผู้ใช้ที่มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์	ผู้พัฒนา AI หรือบริษัท
หลักเกณฑ์สำคัญในการพิจารณา	ความคิดริเริ่มที่แสดงออกผ่านคำสั่ง (prompts) และการควบคุมผลงาน	การเตรียมการที่จำเป็นต่อการสร้างผลงานโดยคอมพิวเตอร์	เจตนาและความคิดริเริ่มของมนุษย์	ความเป็นเจ้าของและการควบคุมระบบ AI
กรณี AI สร้างผลงานโดยอัตโนมัติ	AI ไม่อาจเป็นผู้ทรงลิขสิทธิ์	AI ไม่อาจเป็นผู้ทรงลิขสิทธิ์	AI ไม่อาจเป็นผู้ทรงลิขสิทธิ์	AI ไม่อาจเป็นผู้ทรงลิขสิทธิ์
เนื้อหาแห่งลิขสิทธิ์ในผลงานที่เกิดจาก AI	สิทธิทางเศรษฐกิจและธรรมสิทธิ	สิทธิข้างเคียง (ไม่มีธรรมสิทธิ)	ยังไม่มีชัดเจน	ยังไม่มีชัดเจน
ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อ AI	ไม่มีบทบัญญัติเฉพาะ	ไม่มีบทบัญญัติเฉพาะ	มี (มาตรา 30-4(1))	ไม่มีบทบัญญัติเฉพาะ
แนวคำพิพากษา/แนวปฏิบัติสำคัญ	<i>Tencent v. Yingxun</i> (2019), <i>Li v. Liu</i> (2023)	อิงกฎหมายสหราชอาณาจักร	ความเห็นนักนิติศาสตร์	คู่มือ Korea Copyright Commission

ตารางที่ 1 สรุปเนื้อหากฎหมายลิขสิทธิ์ในการคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์ และผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ของประเทศเอเชียตะวันออก

ตารางนี้ที่ 1 จากตารางเปรียบเทียบกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่า ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีแนวทางร่วมกันไม่ยอมรับให้ปัญญาประดิษฐ์ เป็นผู้ทรงลิขสิทธิ์ โดยยึดว่าลิขสิทธิ์เป็นของมนุษย์หรือองค์กร และคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์ในฐานะโปรแกรมคอมพิวเตอร์เหมือนกันทุกประเทศ อย่างไรก็ตาม แนวทางต่อ “ผลงานจาก AI” แตกต่างกัน โดยจีนยอมรับว่า อาจมีลิขสิทธิ์ได้หากมนุษย์มีความคิดริเริ่มเพียงพอ ฮองกงใช้หลักผู้เตรียมการที่จำเป็นทำให้เป็นสิทธิข้างเคียง ส่วนญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ยังไม่มีแนวทางชัดเจน และยังยึดหลักความคิดริเริ่มของมนุษย์ นอกจากนี้ ญี่ปุ่นเป็นประเทศเดียวที่กำหนดช้อยกเว้นเพื่อพัฒนาและใช้ AI อย่างชัดเจน สะท้อนการใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิและการส่งเสริมเทคโนโลยี ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากฎหมายไทยต่อไป

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การศึกษากฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แสดงให้เห็นว่า แม้ประเทศเหล่านี้ จะยึดถือหลักมาตรฐานขั้นต่ำตามความตกลงทริปส์ร่วมกัน แต่ได้ปรับใช้กฎหมายลิขสิทธิ์แตกต่างกันตามบริบทของนโยบายแห่งรัฐและระดับการพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าว สามารถนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการวิเคราะห์ เปรียบเทียบ และเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศไทย ให้สอดคล้องกับการคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์ และผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ในอนาคต

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า รูปแบบกฎหมายลิขสิทธิ์ที่เหมาะสมกับประเทศไทยคือ การคงพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ไว้ในฐานะกฎหมายเฉพาะตามกรอบความตกลงทริปส์ พร้อมปรับปรุงเนื้อหาให้รองรับการพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ โดยยอมรับผู้ใช้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ในผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์เมื่อมีความคิดริเริ่มที่เพียงพอ กำหนดสิทธิในผลงานดังกล่าวในลักษณะสิทธิข้างเคียง ขยายการคุ้มครองแบบสหสิทธิระหว่างลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร เพิ่มช้อยกเว้นการละเมิดเพื่อการพัฒนา AI และจัดให้มีการเยียวยาทางปกครองโดยรัฐ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิ การส่งเสริมนวัตกรรม และประโยชน์สาธารณะของประเทศ

ตอนที่ 3 รูปแบบกฎหมายลิขสิทธิ์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย

ประเทศไทยควรคง พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 เป็นกฎหมายเฉพาะ (sui generis) ให้สอดคล้องกับความตกลงทริปส์ และสะท้อนลักษณะเฉพาะของลิขสิทธิ์ที่แตกต่างจากทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม โดยไม่ควรใช้รูปแบบประมวลกฎหมายหรือพระราชกฤษฎีกา เนื่องจากข้อจำกัดด้านโครงสร้างรัฐและลำดับศักดิ์กฎหมาย

กฎหมายลิขสิทธิ์ควรแก้ไข เพื่อบรรองรับปัญญาประดิษฐ์ตาม แผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติ พ.ศ.2565-2570 โดยกำหนดนิยาม “ผลงานที่สร้างโดยคอมพิวเตอร์” ให้ครอบคลุมงานจาก AI และให้ผู้ใช้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ หากมีบทบาทเชิงความคิดริเริ่ม เช่น การตั้งคำสั่ง ควบคุม หรือปรับแก้งานอย่างมีนัยสำคัญ

ในด้านวัตถุแห่งลิขสิทธิ์ ควรยอมรับว่างานจาก AI เป็นงานมีลิขสิทธิ์ได้ หากมีความคิดริเริ่ม โดยพิจารณาระดับการควบคุมของมนุษย์ ทั้งนี้ AI ไม่ควรเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ผู้ใช้ควรเป็นเจ้าของ เว้นแต่ตกลงเป็นอย่างอื่น ส่วนลิขสิทธิ์ในตัว AI อาจเป็นของผู้พัฒนา

สำหรับเนื้อหาแห่งลิขสิทธิ์ ควรกำหนดให้งานจาก AI เป็น “สิทธิข้างเคียง” เพื่อรักษาสมดุลระหว่างนวัตกรรมกับประโยชน์สาธารณะ และยอมรับลักษณะสหสิทธิ โดยแก้กฎหมายสิทธิบัตรให้คุ้มครองโปรแกรมคอมพิวเตอร์ควบคู่ลิขสิทธิ์

นอกจากนี้ ประเทศไทยควรแก้ไขข้อกีดขวางการละเมิดลิขสิทธิ์ เพื่อรองรับการใช้ผลงานเพื่อการเรียนรู้และฝึกสอนปัญญาประดิษฐ์ในระบบคอมพิวเตอร์ตามแนวทาง Human-in-the-loop โดยอาศัยต้นแบบจากกฎหมายญี่ปุ่น และควรเพิ่มกลไกการเยียวยาทางปกครองในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ โดยมอบอำนาจให้กรมทรัพย์สินทางปัญญาใช้อำนาจกึ่งตุลาการ ภายใต้หลักนิติรัฐและการแบ่งแยกอำนาจ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในยุคดิจิทัล

ประเด็น	แนวทางที่เหมาะสมกับประเทศไทย	เหตุผล/หลักวิชาการ
รูปแบบกฎหมาย	ใช้ พ.ร.บ.ลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 เป็นกฎหมายเฉพาะ	สอดคล้อง TRIPs และธรรมชาติของลิขสิทธิ์
การใช้กฎหมายลำดับรอง	ไม่ใช่พระราชกฤษฎีกา	กฎหมายลำดับรองไม่อาจกำหนดรายละเอียดแห่งสิทธิ
ผลงานที่สร้างโดยคอมพิวเตอร์	แก้ไขนิยามในมาตรา 4	รองรับผลงาน AI ตามแนวฮ่องกง (ปรับให้เหมาะสม)
ผู้เป็นเจ้าของผลงาน AI	ผู้ใช้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์	ผู้ใช้มีความคิดริเริ่มและควบคุมกระบวนการ
วัตถุแห่งลิขสิทธิ์	ยอมรับผลงาน AI เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์	หากมี originality ตามแนวศาลไทย-ศาลจีน
ปัญญาประดิษฐ์เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์	ไม่ยอมรับ	TRIPs ยึดแนวคิดทรัพย์สินของปัจเจกชน
ลิขสิทธิ์ใน AI	ผู้ผลิตอาจเป็นเจ้าของ	หากมีข้อตกลงและเป็นผู้ลงทุน
เนื้อหาแห่งลิขสิทธิ์ผลงาน AI	สิทธิข้างเคียง (Neighboring Rights)	รักษาสมดุลแรงจูงใจ-ประโยชน์สาธารณะ
ลักษณะสิทธิ	สหสิทธิ (ลิขสิทธิ์ + สิทธิบัตร)	ตามแนวญี่ปุ่นและจีน
ข้อกีดขวางการละเมิด	แก้ไข ม.32 เพื่อรองรับ AI	สนับสนุน HITL และนโยบายรัฐ
การเยียวยา	เพิ่มการเยียวยาทางปกครอง	เพิ่มประสิทธิภาพตามแนวจีน ภายใต้หลักนิติรัฐ

ตารางที่ 2 สรุปรูปแบบกฎหมายลิขสิทธิ์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย

ตารางที่ 2 จากตารางสรุปข้างต้นสามารถสังเคราะห์ได้ว่า รูปแบบกฎหมายลิขสิทธิ์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย ควรยึดพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 เป็นกฎหมายเฉพาะต่อไป โดยปรับปรุงเนื้อหาให้รองรับการพัฒนา และการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์อย่างเป็นระบบ ภายใต้กรอบพันธกรณีความตกลงทริปส์และหลักนิติรัฐ ทั้งนี้ การกำหนดให้ผู้ใช้เป็นผู้สร้างสรรค์และเจ้าของลิขสิทธิ์ในผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ เมื่อมีความคิดริเริ่มและการควบคุมที่เพียงพอ

ย่อมสอดคล้องกับแนวคำพิพากษาศาลต่างประเทศ และหลักกฎหมายลิขสิทธิ์ดั้งเดิมที่คุ้มครองการแสดงออกทางความคิดของมนุษย์

นอกจากนี้ การกำหนดเนื้อหาแห่งสิทธิในผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ในลักษณะสิทธิข้างเคียง และการยอมรับสิทธิระหว่างลิขสิทธิ์กับสิทธิบัตร เป็นแนวทางที่ช่วยรักษาสมดุลระหว่างการส่งเสริมนวัตกรรม การคุ้มครองผู้สร้างสรรค์ และประโยชน์สาธารณะ ควบคู่กับการแก้ไขข้อบกพร่องในการละเมิดลิขสิทธิ์ และการนำกลไกการเยียวยาทางปกครองมาใช้ ย่อมช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิ และสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ของประเทศไทยให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐและบริบทเศรษฐกิจดิจิทัลอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ความตกลงทริปส์กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำให้กฎหมายลิขสิทธิ์คุ้มครองสิทธิของปัจเจกชน ควบคู่กับการรักษาสมดุลประโยชน์สาธารณะ โดยเปิดโอกาสให้รัฐภาคีใช้ดุลพินิจออกแบบกฎหมายและการตีความ รวมถึงการปรับใช้กับปัญญาประดิษฐ์ตามนโยบายของตนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของประสาร โสมเสมอสุวรรณ (2560) เรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาศึกษากรณี : การคุ้มครองลิขสิทธิ์งานภาพยนตร์ พบว่า มาตรการกฎหมายลิขสิทธิ์ตามกรอบความตกลงทริปส์ (TRIPS Agreement) มุ่งเน้นการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยสมาชิกต้องปฏิบัติตามหลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ และการอนุเคราะห์ยิ่ง (Most-Favored-Nation Treatment) ควบคู่ไปกับการบังคับใช้สิทธิที่เข้มงวด ทั้งในระดับชายแดน มาตรการชั่วคราว และข้อบกพร่องในการละเมิดเพื่อสร้างสมดุล และ สอดคล้องกับ Gervais (2012) ที่ว่างานวิชาการที่มองว่าการปรับปรุงกฎหมายลิขสิทธิ์เดิมภายใต้กรอบความตกลงทริปส์เป็นแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมนวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์ควบคู่กับการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ

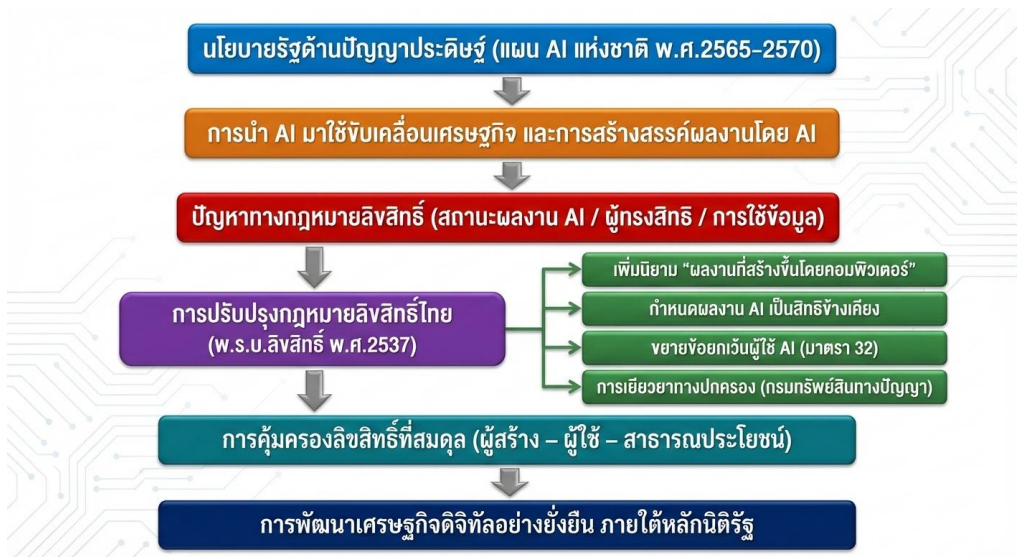
2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใช้กฎหมายลิขสิทธิ์เป็นเครื่องมือทั้งเพื่อปฏิบัติตามความตกลงทริปส์และรองรับนโยบายรัฐด้านการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ โดยยอมรับว่าปัญญาประดิษฐ์ได้รับความคุ้มครองในฐานะโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ขณะที่ผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ได้รับการคุ้มครองแตกต่างกันไปตามบทบาทของมนุษย์และการตีความของแต่ละประเทศ ตั้งแต่การให้ผู้ใช้ ผู้สร้างโปรแกรม หรือผู้เตรียมการที่จำเป็นเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ตลอดจนการกำหนดสิทธิทางเศรษฐกิจ ธรรมสิทธิ และข้อบกพร่องในการละเมิดเพื่อรักษาสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิและการส่งเสริมเทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Gervais, 2012; WTO, 1994 ที่ว่า ความตกลงทริปส์กำหนดเพียงมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองลิขสิทธิ์ และเปิดโอกาสให้รัฐภาคีมีดุลพินิจในการออกแบบกฎหมายภายใน เพื่อรักษาสมดุลระหว่างสิทธิของผู้สร้างสรรค์กับประโยชน์สาธารณะ และ สอดคล้องกับ WIPO (2020) แนวปฏิบัติสากล และข้อค้นพบขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกที่เห็นว่า เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ควรได้รับความคุ้มครองภายใต้กรอบกฎหมายลิขสิทธิ์เดิม เพื่อสร้างแรงจูงใจในการลงทุนและการพัฒนา

เทคโนโลยี นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิด human-centric copyright ของ Shrivastava, 2021; Lima, 2021 ที่เสนอว่าความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ควรผูกโยงกับความคิดริเริ่ม การควบคุม และการแสดงออกทางความคิดของมนุษย์ มากกว่าการยอมรับให้เทคโนโลยีเป็นเจ้าของสิทธิ

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า รูปแบบกฎหมายลิขสิทธิ์ที่เหมาะสมกับประเทศไทยคือการคงพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ไว้ในฐานะกฎหมายเฉพาะตามกรอบความตกลงทริปส์ พร้อมปรับปรุงเนื้อหาให้รองรับการพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ โดยยอมรับผู้ใช้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ เมื่อมีความคิดริเริ่มที่เพียงพอ กำหนดสิทธิในผลงานดังกล่าวในลักษณะสิทธิข้างเคียง ขยายการคุ้มครองแบบสหสิทธิระหว่างลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร เพิ่มข้อยกเว้นการละเมิดเพื่อการพัฒนา AI และจัดให้มีการเยียวยาทางปกครองโดยรัฐ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิ การส่งเสริมนวัตกรรม และประโยชน์สาธารณะของประเทศ สอดคล้องกับแนวคิดของ Gervais, 2012 ; WTO, 1994 ว่า ความตกลงทริปส์กำหนดเพียงมาตรฐานขั้นต่ำ และเปิดโอกาสให้รัฐภาคีออกแบบกฎหมายลิขสิทธิ์ให้สอดคล้องกับนโยบายของตนได้ ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Shrivastava, 2021; Lima, 2021 ว่าแบบมนุษย์เป็นศูนย์กลางที่เห็นว่า ปัญญาประดิษฐ์ไม่อาจเป็นผู้สร้างสรรค์ตามกฎหมาย และการคุ้มครองควรผูกโยงกับการแสดงออกทางความคิดของมนุษย์ และแนวทางการกำหนดสิทธิในผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ในลักษณะสิทธิข้างเคียง และการขยายข้อยกเว้นการละเมิดเพื่อการพัฒนา AI สอดคล้องกับแนวคิดของ Senftleben & Buijelaar, 2020; WIPO, 2019 การรักษาสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิและประโยชน์สาธารณะภายใต้กรอบความตกลงทริปส์

องค์ความรู้ใหม่

โมเดลแนวคิดภาพที่ 1 แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างนโยบายด้านปัญญาประดิษฐ์ของรัฐ กับการปรับปรุงกฎหมายลิขสิทธิ์ไทย โดยเริ่มจากการดำเนินนโยบายตามแผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศไทย พ.ศ.2565-2570 ซึ่งส่งเสริมการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและการสร้างสรรค์ผลงาน ส่งผลให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของผลงานที่สร้างขึ้น โดยปัญญาประดิษฐ์และการใช้ข้อมูลที่มีลิขสิทธิ์

ภาพ 1 องค์กรความรู้ใหม่

จากปัญหาดังกล่าว นำไปสู่ความจำเป็นในการปรับปรุงพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 โดยการเพิ่มเติมนิยาม “ผลงานที่สร้างขึ้นโดยคอมพิวเตอร์” การกำหนดให้ผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์เป็นสิทธิข้างเคียง การขยายข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์แก่ผู้ใช้ปัญญาประดิษฐ์ตามมาตรา 32 วรรคแรก รวมถึงการนำกลไกการเยียวยาทางปกครองมาใช้ โดยกรมทรัพย์สินทางปัญญา ภายใต้หลักนิติรัฐและการตรวจสอบโดยศาล ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการคุ้มครองลิขสิทธิ์ที่สมดุล และสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศไทยอย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

สำหรับประเทศไทยที่กำลังพัฒนาชาติตามนโยบาย “แผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศไทยระยะ 6 ปี (พ.ศ. 2565 – 2570)” เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ นโยบายนี้คล้ายคลึงกับแผนพัฒนาปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติ ค.ศ.2017 ถึง ค.ศ.2030 (The Next Generation Artificial Intelligence Development Plan, 2017-2030) ของสาธารณรัฐประชาชนจีน และแผนส่งเสริมทรัพย์สินทางปัญญา ค.ศ. 2009 ของประเทศญี่ปุ่นและยุทธศาสตร์ฮอว์กิงส์การเป็น Smart City ประเทศไทยจึงควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ในบางประเด็นแม้ประเทศไทยยังคงใช้กฎหมายเฉพาะ (sui generis) ฉบับนี้ต่อไปเพราะกฎหมายเฉพาะเกิดขึ้นและใช้บังคับกับลิขสิทธิ์โดยตรง แต่ประเทศไทยควรเพิ่มเติมศัพท์คำว่า “ผลงานที่สร้างขึ้นโดยคอมพิวเตอร์” ไว้ในมาตรา 4 พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 และลิขสิทธิ์ในผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ควรเป็นสิทธิข้างเคียง และประเทศไทยยังควรแก้ไขเพิ่มเติมข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์แก่ผู้ใช้ปัญญาประดิษฐ์ตามมาตรา 32 วรรคแรก พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 รวมทั้งประเทศไทยควรนำการ

เยียวยาทางปกครองมาใช้ โดยกรมทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหน่วยงานของรัฐที่รับมอบอำนาจ
เยียวยาทางปกครอง แต่การเยียวยาทางปกครองนี้ ต้องเป็นไปตามหลักนิติรัฐและหลักการแบ่งแยก
อำนาจหลักการย่อยของหลักนิติรัฐ ขณะที่ศาลยังคงเป็นผู้ตรวจสอบคำสั่งใด ๆ ตามหลักความชอบ
ด้วยกฎหมาย ซึ่งกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้มีคำสั่งระงับหรือริบวัตถุแห่งการละเมิดลิขสิทธิ์
แต่การเยียวยาทางปกครองต้องไม่ใช้การเยียวยาความเสียหายทางแพ่ง

ดังนั้นผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ด้านสำคัญ ได้แก่
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การปรับปรุงนิยามทางกฎหมายให้รองรับผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์

ประเทศไทยควรแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 โดย
เพิ่มนิยามคำว่า “ผลงานที่สร้างขึ้นโดยคอมพิวเตอร์” เพื่อกำหนดสถานะทางกฎหมายของผลงานที่
เกิดจากระบบปัญญาประดิษฐ์ให้ชัดเจน ทั้งนี้ นิยามดังกล่าวควรครอบคลุมผลงานที่เกิดจากการ
ประมวลผลของระบบคอมพิวเตอร์หรือปัญญาประดิษฐ์โดยมีมนุษย์เป็นผู้กำหนดข้อมูล คำสั่ง หรือ
กระบวนการที่จำเป็นต่อการสร้างผลงาน เพื่อให้เกิดความแน่นอนทางกฎหมายในการพิจารณา
ความเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์

1.2 การกำหนดสถานะสิทธิในผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์

กฎหมายลิขสิทธิ์ไทยควรกำหนดให้ ผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์อยู่ในลักษณะของ
สิทธิข้างเคียง (related rights) แยกจากลิขสิทธิ์ของผู้สร้างสรรค์โดยตรง ทั้งนี้เพื่อรักษาหลักการ
พื้นฐานของกฎหมายลิขสิทธิ์ที่ยึดโยงกับการสร้างสรรค์ของมนุษย์ พร้อมทั้งกำหนดให้บุคคลที่
จัดเตรียมหรือควบคุมกระบวนการสร้างผลงานด้วยปัญญาประดิษฐ์เป็นผู้ทรงสิทธิทางเศรษฐกิจใน
ผลงานดังกล่าวภายในระยะเวลาคุ้มครองที่เหมาะสมตามที่กฎหมายกำหนด

1.3 การขยายข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อการพัฒนาเทคโนโลยี AI

ประเทศไทยควรแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 32 วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์
พ.ศ. 2537 เพื่อกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์สำหรับการใช้ผลงานที่มีลิขสิทธิ์ในการฝึก
วิเคราะห์ และพัฒนาระบบปัญญาประดิษฐ์ เช่น การทำเหมืองข้อมูลหรือการทำเหมืองข้อความ
(text and data mining) โดยต้องกำหนดเงื่อนไขว่าการใช้ดังกล่าวต้องไม่กระทบต่อการ
ประโยชน์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์และไม่กระทบต่อประโยชน์อันชอบธรรมของเจ้าของสิทธิ
ตามหลักการของความตกลงทริปส์

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.1 การใช้เป็นฐานข้อมูลในการปรับปรุงกฎหมายและนโยบายสาธารณะ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงพาณิชย์ และกรมทรัพย์สินทางปัญญา สามารถนำ
ผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการปรับปรุงพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เพื่อให้กฎหมาย
ลิขสิทธิ์ของประเทศไทยสอดคล้องกับการพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์และพันธกรณีระหว่าง
ประเทศตามความตกลงทริปส์

2.2 การพัฒนาแนวปฏิบัติในการใช้ผลงานลิขสิทธิ์เพื่อการพัฒนา AI

หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นพื้นฐานในการจัดทำ แนวปฏิบัติหรือหลักเกณฑ์ (guidelines) สำหรับการใช้ผลงานที่มีลิขสิทธิ์ในการฝึกและพัฒนา ระบบปัญญาประดิษฐ์ รวมทั้งการกำหนดสถานะสิทธิในผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ เพื่อเพิ่มความชัดเจนในการบังคับใช้กฎหมายและลดข้อพิพาททางกฎหมาย

2.3 การใช้เป็นฐานความรู้สำหรับการวิจัยและพัฒนากฎหมายในอนาคต

สถาบันการศึกษา นักวิจัย และผู้พัฒนาเทคโนโลยีสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็น ฐานความรู้ในการศึกษาวิจัยต่อยอดเกี่ยวกับกฎหมายลิขสิทธิ์และเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ รวมทั้ง การพัฒนานโยบายกฎหมายที่สร้างสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิของผู้สร้างสรรค์ การส่งเสริม นวัตกรรม และประโยชน์สาธารณะ

เอกสารอ้างอิง

- ประสาร โสมเสมอสุวรรณ. (2560). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา: ศึกษากรณีการคุ้มครองลิขสิทธิ์งานภาพยนตร์*. (สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีปทุม, กรุงเทพฯ.
- Gervais, D. (2012). *The TRIPS agreement: Drafting history and analysis*. 4th ed. Sweet & Maxwell.
- Lee, J. Y. (2021). Artificial intelligence cases in China: Feilin v. Baidu and Tencent Shenzhen v. Shanghai Yingxin. *Computer Law Review International*, 7(1), 211–222.
- Lima, M. A. (2021). Intellectual property and innovation in the digital economy. *World Patent Information*, 65, 102110.
- Microsoft Thailand Company Limited. (2024, June 19). Microsoft and LinkedIn release the 2024 work trend index on the state of AI at work. from https://assets-c4akfrf5b4d3f4b7.z01.azurefd.net/assets/2024/05/2024_Work_rend_Index_Annual_Report_6_7_24_666b2e2fafceb.pdf
- Rudolph, J., Tan, S. & Tan, S. J. Y. (2023). War of the chatbots: Bard, Bing Chat, ChatGPT, Ernie and beyond—The new AI gold rush and its impact on higher education. *Journal of Applied Learning and Teaching*, 6(1).
- Saddhono, K., Saputra, N., Herman, H., Saragih, B., Sumbayak, D. M. & Sipayung, R. W. (2024). A new way to create virtual authors/writers using AI-based technology with optimized voice and style. In *Proceedings of the 36th International Conference on Advanced Computer and Information Technology* (pp. 1509–1514). doi: 10.1109/ICACITe60783.20 24.10616853

- Senftleben, M. & Buijelaar, T. (2020). Flexibilities in copyright law: The case of parody, quotation and pastiche. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 15(5), 378–388.
- Shrivastava, R. (2021). Intellectual property rights in the digital era. *Journal of Intellectual Property Rights*, 26(3), 145–152.
- World Intellectual Property Organization. (2019). *World intellectual property indicators 2019*. World Intellectual Property Organization.
- World Intellectual Property Organization. (2020). *Intellectual property handbook: Policy, law and use*. World Intellectual Property Organization.
- World Trade Organization. (1994). *Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*. World Trade Organization.
- Zhang, J. (2024). A study of undergraduates' behavioral intention to use generative AI tools—Ernie Bot as an example. *Highlights in Business, Economics and Management*, 41, 269–276.